

GOSPA, GOSPOD, ZAKAJ SE IZOBRAŽUJETE PRI VAŠIH LETIH?

Poglejmo si za začetek nekatere odgovore slušateljev *Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje* na to vprašanje: »Zato, ker sem se vse življenje morala učiti za poklic, pa menda imam zdaj pravico, da se učim zase?« »Zato, ker želim razumeti mlade in delati z njimi.« "Zato, ker me učenje veseli in sem zaradi učenja bolj samozavesten.« »Učimo se, da ne bi postali zaprti vase in samozadostni, da ne bi mislili, da velja le naše znanje in da že vse znamo.« »Da bi lahko pomagali bližnjim.« »Ker sem nedavno prebolela depresivno epizodo. Rekli so mi, da moram najti okolje vrstnikov, da moram nekaj delati.« »Ker delam po pogodbi in se moram držati na tekočem.« »Ker rabim znanje, da lahko delam s svojimi otroki, ki imajo podjetje.« »Ker v vrtcih pripovedujem pravljice.« »Ker sem spoznala, da imam veliko dolžnost do sebe. Da osmislim svoje življenje in življenje drugih okrog sebe.« »Ker sem si celo življenje želel študirati psihologijo...pa ni šlo.« »Ker moji otroci nimajo časa, da bi se izobraževali za vzgojo svojih otrok, pa pridejo po znanje k meni.«

Toliko za uvod in kot najhitrejši odgovor na vprašanje, ki ga zastavljam v naslovu svojega prispevka. Izobraževanje starejših odraslih ne visi samo zase nekje v zraku in v praznem prostoru. *Je del kontinuitete, osebne in družbene.* Tisti, ki že v družini, v šoli, v socialnem okolju torej, in kasneje v izobraževanju odraslih spoznajo, da si z učenjem in izobraževanjem lahko pomagajo reševati mnoga življenjska vprašanja, da je izobraževanje vir ugodja in radosti, osebne rasti, tisti se tudi pogosteje vključujejo v *izobraževanje starejših odraslih.* V času industrijske družbe smo imeli navado o izobraževanju starejših razmišljati kronološko. Dejali smo, da to izobraževanje zajema (1)izobraževanje starejših delavcev, (2)oseb pred pokojem, (3)starejših v tretjem življenjskem obdobju, (4)oseb v stanju odvisnosti ali četrtem življenjskem obdobju ter vseh, ki so kakorkoli povezani s starejšimi v teh različnih obdobjih oziroma stanjih. Ta obdobja in stanja imajo seveda vsa svoje značilnosti. In danes pravimo, da se življenjska obdobja prekrivajo, zato jih ne vidimo več kronološko, marveč zagledamo predvsem njihove značilnosti. V teh različnih obdobjih se nekdo lahko znajde pri zelo različni starosti. Začudili se boste, če bom dejala, da je lahko, denimo v tretjem življenjskem obdobju, tudi mlad odraščajoč fant... Vendar to je že novo veliko področje, ki bi ga veljalo obravnavati posebej, *vprašanje novih življenjskih obdobj in njihovih značilnosti.*

V prihodnje bomo tako morali natančneje vedeti, *katerim starejšim je izobraževanje namenjeno*. Življenje posameznih skupin starejših, pa tudi posameznih starejših, bo narekovalo potrebe po izobraževanju. Pa tudi družba potrebuje - in bo potrebovala - izobraževanje starejših. Ta dejstva zmeraj vplivajo na vsebino, cilje in metode izobraževanja. Ni vse dobro za vsakogar!

V pomoč razumevanju vprašanj starajoče se delovne sile smo v Evropi sprejeli *Anti Age Discrimination Act* (slov. Zakon o preprečevanju diskriminacije po starosti). Ta zadeva mlade in predvsem starejše. Delodajalcem med drugim nalaga, naj ne preprečujejo izobraževanja starejših delavcev in naj jih »ne podijo« v pokoj. Vendar, ali bo temu res tako, brez obsežnega izobraževanja starejših, prepričevanja javnosti, delodajalcev? Namreč, tudi če se starejši izobražujejo, jim to ne bo vrnilo mladosti, ki je v glavah delodajalcev za delo nujno potrebna. Nekaj se mora torej spremeniti tudi v glavah delodajalcev.

Veliko izobraževanja bomo torej potrebovali s tem v zvezi. Tudi *izobraževanja mlajših managerjev*, ki bodo vse pogosteje vodili starejše zaposlene. Kajti najverjetneje se delovna hierarhija po starosti in po funkciji ne bo ohranila, marveč jo bo nadomestila hierarhija po usposobljenosti. Da pa starost ne pomeni nujno večje usposobljenosti, to vemo. Starejšim lahko, denimo, manjkajo *današnje* izkušnje, tudi zato, ker se ne izobražujejo, ali ker jim delodajalci preprečujejo izobraževanje, ali zato, ker sami podležejo družbenemu konstrukt o starosti in starejših, ali zato, ker jim delodajalci več ne zaupajo izpostavljenih delovnih nalog, kjer si je moč aktualno znanje pridobiti. Brez izobraževanja starejših delavcev se prav lahko zgodi, da ti ne bodo imeli te ali one ključne kompetence, ali, da si ne bodo želeli pridobiti je, ker preprosto javno prepričanje njihovemu učenju ne bo naklonjeno.

Danes *vsi* potrebujemo izobraževanje. Vsi rodovi se moramo nenehno učiti. Zakaj? Zato, ker smo na poti v *družbo znanja in brez večanja znanja ne gre*. Še več, v svetovni delitvi znanja so danes pomembne eksternalije - da uporabim izraz ekonomistov - torej znanje, ki ga pridobimo s šolanjem, izobraževanjem, sredi življenja in ga kaj lahko odnesemo s seboj, tja, kjer je kognitivnih virov že tako največ, vse pogosteje v ekonomsko najmočnejše države. Tako delodajalci v teh državah ali pri nas s pomočjo eksternalij, za katere niso plačali nič, dodajo vrednost svojim proizvodom in storitvam. Pričela se je tako borba za izobražene ljudi in precej redkeje za starejše izobražene. In vendar so *tudi starejši* in njihovo znanje

najpomembnejša prednost delodajalcev in lastnikov kapitala, edini vir, ki ga je še moč plemenititi, edina prednost pred konkurenco.

Delo se bo v prihodnje alterniralo z izobraževanjem. Kako tedaj pogrešiti zaposlene in njihovo delo, takrat, ko bodo ti na izobraževanju? V mnogih evropskih državah poznajo *Job Retention Program* (slov. programi za zadrževanje delovnega mesta). Zaposlene, ki gredo na začasno izobraževanje, začasno nadomestijo starejši upokojeni, ki pa se morajo v ta namen nenehno izobraževati.

Ko se starejši delavci približujejo upokojitvi, se lotijo *izobraževanja kot priprave na upokojitev* oziroma na novo življenjsko obdobje. To je nekaj, za kar si povsod prizadevajo sindikati. To je pravica iz dela. Predupokojitveno izobraževanje je *izobraževanje za soočanje s spremembami* za iskanje novih življenjskih vsebin, za samostojno strukturiranje delovnega časa, za iskanje nove poklicne poti ali učenje novih socialnih vlog. Namenjeno je starejšim pred upokojitvijo, njihovi družini in delodajalcem. Pa še to, takšno izobraževanje navadno spremlja še sistematični zdravniški pregled. Takšnih pregledov kasneje v pokoju ni. Zato je pomembno, da se zgodijo vsaj ob odhodu v pokoj. Ti pregledi pogosto starejše navedejo na izobraževanje za varovanje zdravja.

Ko starejši človek nastopi pokoj, si s tem pridobi pravico do svobodnejšega oblikovanja časa, pravico do prostočasnih dejavnosti in *izobraževanja v tretjem življenjskem obdobju*. Zdaj se izobražuje za osebno rast, za nove socialne vloge, preverja verljivost svojega nekdanjega izkustveno pridobljenega znanja, pripravlja novo poklicno pot, pripravlja se za delo v nevladnih organizacijah oziroma v civilni družbi. Njegovo izobraževanje pa ni pomembno le zanj. Pomembno je za njegovo socialno okolje. Nasledki njegovega izobraževanja se širijo na njegovo družino, otroke, partnerico ali partnerja, vnuke, prijatelje, delovno okolje.

Ker je izobraževanje starejših odraslih pomembno tudi za vso družbo, na Slovenski univerzi za tretje življenjsko okolje v zadnjem času dajemo poseben poudarek *pridobivanju znanja za delo v civilni družbi*, še posebno v naših partnerskih organizacijah. Vzpostavili smo sodelovanje z muzeji, šolami, podjetji, Onkološkim inštitutom, nevladnimi organizacijami. Vzgajamo prostovoljce za delo v teh institucijah in v sodelovanju z njimi. Seveda prostovoljno delo ni glavni namen izobraževanja. Le vsebine izobraževalnega programa so takšne, da je s pridobljenim znanjem moč opravljati delo. Pa tudi partnerske organizacije

imamo v ozadju, da našim slušateljem ni treba iskati takšnih organizacij, ki bi njihovo znanje in delo potrebovale. Takšen primer je, denimo, *Izobraževanje za pripovedništvo, Izobraževanje za mediatorje v kulturi, itd.* Želimo razširiti *Izobraževanje babic na posodo... Na Univerzi v Ajdovščini je nastala dramska skupina. Pišejo besedila, šivajo kostume, nastopajo, potujejo.* Njihova besedila so tudi izobraževalne narave in tako nastopajo v različnih ustanovah lokalne skupnosti. Njihov prispevek k lokalnemu razvoju je neprecenljiv. Podobno ali drugače tudi na drugih univerzah po Sloveniji.

Vse bolj se nagibamo k vzpostavljanju *družinskih izobraževalnih taborov*, kjer bi spodbudili skupen študij odraslih otrok in njihovih starejših staršev o vprašanjih, ki so njihova skupna vprašanja. Pomembno izobraževanje se nam zdi tudi *izobraževanje za delo v medijih*, saj starejši na ta način lahko sami spregovorijo o sebi.

Po dejavnem tretjem življenjskem obdobju nastopi, a le za nekatere ljudi, stanje odvisnosti ali četrto življenjsko obdobje. *Izobraževanje za stanje odvisnosti ali četrto življenjsko obdobje*, ima svoje značilnosti, svoje vsebine in metode. Namenjeno je temu, da si starejši bolje strukturirajo čas, da razumejo svojo pomembno povezovalno vlogo najstarejšega člana v družini, da ostajajo na tekočem z novostmi v svetu, da lahko ta svet razumejo pa tudi da lahko ohranjajo svojo indentiteto. Sem sodi tudi izobraževanje, ki je namenjeno starejšim za premoščanje nekaterih značilno starostnih primanjkljajev. Denimo izobraževanje, ki navadno teče v bolnišnicah in je namenjeno onim, pri katerih so zasledili začetke Alzheimerjeve bolezni. Teče pa tako izobraževanje v institucionalnem okolju, pa tudi v knjižnicah, na domovih itd.

Govorili smo o izobraževanju starejših. Takšno izobraževanje zmeraj spremlja izobraževanje vseh, ki se starejših »dotikajo«: javnosti, delodajalcev, strokovnjakov-izobraževalcev, socialnih delavcev, strokovnjakov prostovoljcev, osebja v institucijah, politikov itd. Če bi izobraževali samo starejše, bi dosegli kaj malo, družbenih sprememb v zvezi z njimi prav gotovo ne.

V primerjavi z drugimi, 18 evropskimi državami, je izobraževanje starejših odraslih v Sloveniji močno razvito. Pred nami je le Avstrija. EUROSAT je namreč nedavno na naključnem vzorcu preverjal, koliko ljudi, starejših od 55 let, je bilo v zadnjih treh mesecih vključenih v izobraževanje. Slovenija se je uvrstila na drugo mesto. V interpretaciji za

raziskovalce presenetljivih rezultatov je bilo rečeno, da tradicionalna delitev na sever in jug, kjer je sever bolj razvit in jug zaostaja, na področju starejših ne velja. In da bi temu primerno morali prilagoditi tudi politične ukrepe. Za raziskovalce so bili rezultati presenečenje, za vse nas, ki se sredi civilne družbe že 24 let trudimo za to področje, tudi. Zaradi neprestanih naporov se nismo prav zavedali prehojene poti in dosežkov. Tako pridobljeno prakso in znanje moramo negovati zaradi starejših ljudi samih, zaradi vse družbe.

Družbe, ki se starajo, in takšna je tudi naša, pa potrebujejo *vizijo izobraževanja starejših*. Potrebujejo raziskovanje in delovanje na tem področju. Potrebujejo politične ukrepe in finančne vzvode za razvoj izobraževanja starejših. Če tega države ne bodo storile, bo *politika vseživljenjskega izobraževanja* postala vse kaj drugega od tistega, kar so politiki želeli. Ne bo pospešila integracije starejših v družbo, marveč bo, nasprotno, povečala *razslojenost družbe*. Res je, vsi skupaj se bomo - zaradi strokovnih in političnih naporov - bolj zavedli potrebe po vseživljenjskem izobraževanju. Pa bo to res namenjeno vsem? Na vseh področjih življenja in dela, ljudem vseh družbenih skupin in ljudem vseh starosti? Mislim, da ne, ali vsaj tako zlahka ne bo šlo. Izobraževali se bodo še več in predvsem tisti, ki so že izobraženi, ki imajo družbeni položaj, ki so pripadniki najvplivnejših srednjih generacij, razen v primeru, da bomo na takšno stanje vplivali z vrsto političnih ukrepov.

Če ukrepov ne bo dovolj, pa se bomo - tako kot v nekdanji industrijski družbi - še zmeraj čudili temu, *zakaj se starejši izobražujejo*, »...ko pa je vendarle obvezno hoditi le v šolo«, kakor je dejala ena mladih novinark, ki je nedavno naredila intervju s slušateljki Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje. »Gospod, gospa, zakaj se izobražujete pri *vaših* letih?, je bilo njeno zvedavo vprašanje... Vprašanje, ki ga poslušamo že 25 let...